

ně, neboť vědeckí pracovníci chtějí totéž, co ostatní občané. Tedy především možnost mluvit do věci, jež jsou pro ně životně důležité. Mluvit do nich hned nebo aspoň brzy. Protože však stále ještě nemají vlastní výběrový svaz, je v této chvíli společný Celoakademický výbor jediný existující partner pro výměnu názorů s hodnostáři Akademie.

Neudržitelný stav zdaleka nevádí jen několika uváděným ústavům. Názor, že nadcházející XXIV. valné shromáždění členů ČSAV by nemělo být bezobsažné, je docela běžný. Vědecké kolegium věd o státu a právu ČSAV adresovalo presidiu dopis, kde kromě jiného píše: „Ve vedoucích orgánech ČSAV došlo k takové koncentraci moci u malého počtu řídicích osob, jaká je neúnosná z všeobecně politického hlediska i z hlediska plnění vlastních úkolů Akademie. Za stejné nezáhodnoucí pokládá kolegium též rozbujelou kumulaci funkcí u některých jejích vedoucích činitelů, která mimo jiné neblahé důsledky způsobila i to, že ČSAV neměla možnost vyjadřovat k významným společenským otázkám samostatný názor čs. vědy. V té souvislosti má kolegium zato, že bude třeba zásadně uplatnit systém střídání osob ve vedoucích funkcích ČSAV...“

Sedmáctého dubna bude tedy o čem mluvit. A nezdá se, že by tentokrát mohlo zůstat jen u slov.

LL č. 7, 11. dubna 1968

Miroslav Holub, Otakar Poupá O tichu vědy

Ticho vědy je dnes dvojí. Za prvé ticho vědě vlastní, ticho práce, která jde v laboratořích nezávisle na dobrém či zlém hluku kolem. Vědecká práce má svůj pohyb a svou logiku, která se nedá narušit, pokud se vůbec lidí a myšlenky pustí k práci. Jen na počátku padesátých let, kampaněmi za vědu podřízenou ideologií, kampaněmi za popření evidentního a nastolení nenastolitelného (jako je měnění biologických druhů, vznik buněk z neburné hmoty atp.) bylo toto dělné ticho narušeno. Přičemž vědy byly postiženy v nepřímé úměrnosti ke své exaktnosti. Z přírodovědných oborů šlo proto víc o biologii než o chemii a skoro vůbec ne o matematiku.

Kampaně zmizely z přírodovědeckých laboratoří. Zůstaly však na pracovištích duchovědných, neboť zhloubi padesátých let přežilo podceňování a podezírání těchto oborů.

Kromě toho bylo něco z ducha kampaní vestavěno do samé struktury pracovišť vznikajících právě v padesátých letech, která byla zároveň nejen největší bídou vědy, ale také dobou největšího nástupu nových lidí, vzniku nových oborů v našich podmínkách, dobou dosud nevidané materiální podpory vědy. Tak se stalo, že pomyšlenost a deserce od vědecké pravdy byla

někdy selekčním, výběrovým tlakem. Pracovníci věrní svému přesvědčení nebo dokonce svým oborům (například genetice) byli vytlačeni na periferii života, zatímco hodnosti se pobíraly v přímé úměře k proklamaci za Lysenka, proti Einsteinovi, proti Wienerovi, nebo dokonce proti sociologii a proti filosofii.

Dále sama Akademie vznikla na principech odrážejících atmosféru padesátých let, jako přísně diferencovaná struktura, jejíž vrcholný orgán je relativně nezávislý na celku organismu, ustavuje sám sebe a mluví za celou vědeckou obec, i když jeho složení není zcela reprezentativní a sama volba členů se neděje bez zcela mimovědeckých zásahů.

Je-li mnoho z chyb, které se staly, vykládáno jako akty nových, nezralých lidí, pak je nutno uznat, že lidé sice namnoze uzzřeli a dodatečně nabýli vědecké váhy, ale to, co učinili a proklamovali předtím, nesou přinejmenším tvář v tvář svým kolegům posud, a obraz vědce jako moudré a nenarušené osobnosti je poněkud zkomplikován.

Chyby minulosti, chyby vědecké a prohřešky proti vědecké pravdě se dosud odrážejí v кадровých profilech jako zásluhy a naopak podezřelí z doby před patnácti lety podržují svůj cejch v кадровých materiálech a v кадровých zrcích, i když třeba byli podezřelí jen z toho, co dneska tvrdí i nejmocnější ve vědecké obci.

Domníváme se, že diagnózu minulých nemocí a terapii si musí uvážit stávající vědecké instituce a stávající vědecké osobnosti samy. Věci jsou komplikovány tím, že jde o instituce v podstatě plně funkční a produktivní a naopak ne každá zrušená instituce (příkladně Akademie zemědělských věd) se může počítat mezi postižené tak zvanými deformacemi. Otázka je, zda instituce a zejména vrcholný vědecký orgán se může považovat za plně funkční jen vzhledem ke své materiální, odborné produkci a zapominat, že je tady jistý závazek vědy a Akademie a vysoké školy jako garanta pravdy, vědeckosti a morálky.

Domníváme se dále, že osobnosti si také mohou dopřát vědeckého ticha ke svým rozjímáním o minulé a budoucnou a nepředstírat si, že se něco spraví projevy založenými na krátké paměti; dobrá paměť je přece jednou z podstatných vlastností vědce. Trapných řečí bylo dost vědycky, dnes jsou ještě o něco trapnější, neboť úroveň diskusí, i novinových, rozhlasových a televizních se podstatně zvedla, a to díky umělcům, ekonomům, historikům i dělníkům. Bohužel ještě ne díky badatelům experimentálních oborů, ačkoli právě oni mají ověřitelnost, přesnost a dialektické myšlení v popisu práce.

Tu pak jsme u jádra věci: jaký je přínos vědy jako celku moudrosti a mravní páteři národa. Věda jako celek se vyjadřovala nadměru hlučně v době ideologických konferencí, v boji proti kosmopolitismu, ba dokonce v boji proti vědě, neboť „buržoazní pavěda,

reakční mendelismus morganismus“ vědou zůstal vzdor pádným usnesením, brožurám a personálním postihům. Na tomto pozadí je dnes ticho vědy nutně tím druhým tichem, falešným tichem, tichem špatného slyšení.

A víc: v době, kdy kulturní fronta, především umělci, probjovávali a předjímalí nynější proces, věda stála mimo a dokonce ústy svých předních zástupců nabádala k opatrnosti před „hysterickými spisovateli“. Není pochyby, že mnohé projevy se mohou zdát rozváznému badateli ukvapené, ale pak je na rozvázném badateli, aby to řekl a nečekal, až na to dostane dekret shora a zároveň aby taky vložil ruku do ohně po svém.

Toto falešné ticho vědy je to, co dnes tíží všechny lidi, kteří v laboratořích koukají do zkusavek a na ručičky ampérmetrů a přitom si utvořili svoje poněti o tom, že jde o pravdu v malém i ve velkém. A že zachází-li kdo s otázkou pravdy v každém pokusu, v každé odborné diskusi a každý den, že by měl mít proboha také nějakou účast na hledání pravdy pro všechny, bránění pravdy pro společnost tuto i budoucí.

Máme vědu, která je s to pomoci hospodářství měrou přiměřenou druhé polovině dvacátého století. Máme vědecké kolektivy v ekonomice, v sociologii, v historii a v politických vědách, které mohou odborně přispět k artikulaci současného procesu a k zlepšení politické a hospodářské situace, což je dnes jistě problém hlavní.

Ale i s tímto kladem máme v podstatě vědu neangažovanou a lidi v laboratořích to cítí a horečně i zoufale vymýšlejí rezoluce a diskusní aktivity a organizace, kde by to mohli projevit a kde by se věda ukázala jako demokratická síla (věda, která ve své metodologii má tolik společného s demokracií) a kde by se ukázal skutečný duševní potenciál řadových pracovníků vědy. Potenciál, který se dosud vybíjí jen handrkováním o organizační věci a který je zmarňován konfrontací s jednáním reprezentativních a rozhodujících vědeckých těles, třeba i toto jednání bylo dosud tímto ideálům podstatně cizí, přitom však hluboce spokojené samým sebou; spokojené i růstem vlastní, zvědecké byrokracie, spokojené i s každým direktivním zásahem odjinud, spokojené nakonec i tím, že i velké akce vědy končily tak často v jakémsi stole a na jakémsi papíru.

Pocit zmarnělosti, týkající se někdy i vlastních výsledků, tak zvaného převodu do praxe, pak dospěl tak daleko, že řadoví pracovníci vědy dnes teprve vidí, jak se dá vstoupit do života, teprve dnes *následují*, místo co by bývali vedli. Neboť příznějeme si, že i v jakémkoli zaměstnaneckém poměru bylo možno vystupovat v posledních letech s malým rizikem za dobré věci a přesto časopisy zely prázdnotou po vědeckých hlasech.

Jaký je tedy přínos vědy moudrosti a morální páteři národa? Malý. V nejlepším případě hrubě opožděný. Zjistěte je posilou pro národní bytí a vědomí, že věda, a to věda dosahující i vynikajících mezinárodních úspěchů jest, vůbec jest. Ale jde o to, toto prostě bytí zdůvodnit a formulovat uvnitř onoho velkého procesu, který se nazývá kulturou a vzdělaností národa.

Jinak můžeme za sebe postavit samočinné počítače a bude to lepší, neboť ty aspoň nesednou na lep Lysenkům a spočítají si na svých kybernetických prstech, že jde o život a ne o koryta, a že se nedá říkat jednou A a za chvíli ne. A bez rizika, že nastane kráťas.

LL. č. 7, 11. dubna 1968

Gabriel Laub Obrana cenzorů

Musím říci několik slov na obranu cenzorů, už proto, že na ně všichni útočí, jako kdyby oni byli hlavním a jediným nebezpečím pro demokracii. Zatím však samotná skutečnost, že proti nim útočí všichni, svědčí s dostatek o tom, že už nejsou nebezpeční. Byli nám zcela zřejmě vydáni, jako když se vojákům, kteří vtrhnou do panského domu, přihraje služička, aby svým tělem ochránila bělostná těla pánových dcer a jeho železnou pokladnu.

Není důvod jásat, že nám byli cenzori předhozeni, není to vítězství, je to jen znamení vítězství; ostatně není nikdy problém vrátit cenzorům jejich funkce, nebo dosadit nové cenzory. Není to také důvod je litovat, protože je potkal obvyklý konec horlivých služebníků, patřící jaksí do popisu práce lokajů a tělesných strážců všeho druhu. Není to ale ani důvod, abychom se chovali jako dav, který si myslí, že skoncoval s dráhotou a hladem, který vytloukl okna v hokynářských krámcích, nebo jako parta matron z malého amerického městečka, které věří, že vymytí ze světa hřích, když vyválí v peří místní prostitutku.

Lituji je jen proto, že si teď na nich pochutnávají absolutně všichni, i ti, kteří jim dávali příkazy, i ti, kdož jim přeoctohně a předúsledně pomáhali. Kdyby cenzuru dělali pouze cenzori z povolání, nebyla by tak štrašná. I kdyby cenzorský sbor sestával ze samých vybraných koniášů, nezmoohl by mnoho, kdyby za ním nestála celá hierarchie Církve Svaté a zbožné stádo lidí horlivých ve víře. Abychom se zbavili cenzury, stačí profesionálním cenzorům omezit pravomoc, ale dobrovolné cenzory bude nejspíš nutno většinou povyzhazovat a autocenzory v sobě zabít. Každý pišící člověk u nás ví, že cenzura se dost často dala obejít: článek či satirka, zabavená (pardon, nedoporučená) v jednom časopise, vycházela za čas v jiném. Mnohem těžší bylo obejít podělaného redaktora a